

ANALÝZA A HODNOCENÍ JAZYKOVÉ ÚROVNĚ VYBRANÝCH POŘADŮ ČESKÉ TELEVIZE ZA 1. POLOLETÍ 2018

Martin Havlík – Lucie Jílková – Kamila Mrázková – Helena Özörencik
(Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.)

Úvod

Jazyková analýza, kterou jsme zpracovali, je založena na postupech a kritériích popsanych v úvodu textu Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů České televize za 1. pololetí 2006 (<http://img.ceskatelevize.cz/press/244.pdf>). Za primární považujeme požadavek kultivovanosti vyjadřování, kterou chápeme jako správnost a přiměřenost jazykového projevu s ohledem na situační a žánrové aspekty. Tentokrát jsme analyzovali pořady ArtZóna, AZ kvíz junior, Co naše babičky uměly a na co my jsme zapomněli, Dobré ráno (Brno, Ostrava), Interview ČT24, Události a Události v regionech (Brno, Praha, Ostrava).

ArtZóna

Zhruba hodinový týdeník nazvaný ArtZóna se od ledna letošního roku nově vysílá na programu ČT art. Naše analýza je zaměřena jednak na jazykový projev moderátora Alexandra (Saši) Michailidise, jednak na internetové texty, které jsou součástí stejnojmenného webového speciálu.

S. Michailidis je pro tento pořad jednoznačně dobrou volbou. Je moderátorem kultivovaným, pohotovým, empatickým, zdvořilým, na rozhovory s hosty vždy dobře připraveným; otázky jím kladené jsou chytré a promyšlené. V úvodních či závěrečných vstupech mluví zásadně spisovnou češtinou, v rozhovorech s hosty výjimečně slyšíme rysy obecné češtiny projevující se např. krácením samohlásek (*řikal, podíváte*) nebo odchylkami tvaroslovnými (*byl zapojenej*), obdobně výjimečně se objeví výrazy z nižší stylové vrstvy (*ted'kon, ted'ko*), ovšem užívání těchto prostředků je vždy, s ohledem na ne zcela formální charakter rozhovorů, náležité. Ještě připomeňme, že moderátor užívá spisovnou češtinu

i tehdy, mluví-li jeho host celou dobu češtinou nespisovnou, typicky obecnou, jako tomu bylo např. v rozhovoru s Kryštofem Kinterou.

Zcela ojediněle jsme v jednom rozhovoru zachytili výraz expresivní, a to v rozhovoru s protagonistou skupiny Tata bojs, Milanem Caisem: *Nemáte někdy pocit v kapele, že a: páprdatíte? Jestli se to takhle dá říct?* Moderátor však expresivní sílu výrazu zmínil. Jak ukazuje přepis, umístil před něj tzv. hezitační zvuk, realizovaný poměrně dlouhou středovou samohláskou, [ə:], hned po zmíněném slově následoval moderátorův relativizující slovní komentář, dále bylo inkriminované slovo vysloveno v pomalejším tempu a tišeji než slova okolní, svou roli hraje také fakt, že moderátor se s hostem dlouhou dobu zná, tyká si s ním; tato informace zazněla hned v úvodu rozhovoru.

Pokud bychom na moderátorův projev důsledně uplatňovali ortoepická pravidla (tj. pravidla spisovné výslovnosti), pravděpodobně bychom jejich porušování zjistili pouze v ne zcela důsledném užívání tzv. rázu; ráz značíme [ʔ]. Hned je ale třeba říci, že k neumisťování rázu dochází jen zhruba v polovině případů a že nepůsobí neporozumění ze strany posluchače. Tzv. (hlasivkový) ráz, též tvrdý hlasový začátek, v podstatě neznělá souhláska tvořená sevřením hlasivek, se podle ortoepických zásad závazně užívá po neslabičné předložce před samohláskou. U moderátora jsme zachytili větu *Vítejte v ArtZóně* vyslovenu takto (dvojtečkou značíme samohláskovou délku): [vi:tejte fartzo:ňe]. Náležité by bylo umístit za předložku zmíněný ráz: [f ʔartzo:ňe]. Ráz je dále – s ohledem na posluchače – vhodné umístit mezi dvě samohlásky náležející k různým slovům, např. u spojení *ale i, na co ale, u další ArtZóny* lze doporučit pečlivější výslovnost [ale ʔi], [na co ʔale], [u další: ʔart zo:ny]. Umístění rázu jsme u moderátora zachytili např. v těchto případech *elektronika i nový* [elektronika ʔi novi:], *Praze a Brně* [praze ʔa brňe], *do ateliéru* [do ʔateli:ru].

Občas se u moderátora setkáváme s jevem, na který v našich analýzách upozorňujeme opakovaně, a to na nevhodné intonační členění. To se projevuje typicky klesnutím hlasu (klesnutí značíme ↓) po skončení věty, po které následuje věta vedlejší, jež na ni významově/logicky navazuje, vhodnější by bylo v tomto místě naopak stoupnutí hlasem (stoupnutí značíme ↑). Tak tomu bylo třeba v tomto případě (místo interpunkčních znamének uvádíme značky pro klesnutí/stoupnutí hlasem): *O to překvapivější je ↑ že po roce devatenáct set devadesát český animovaný film takřka zmizel z pláten kin ↓ kde ho válčuje zahraniční konkurence ↓*. Vhodnější by bylo, pokud by mluvčí na slově *kin* hlasem neklesnul, čímž by naznačil, že ještě bude následovat věta vedlejší, která na předchozí větu navazuje. Podobně tomu bylo v případě: *Navštívilo ji sto šedesát tisíc lidí ↓ což z ní dělá daleko nejúspěšnější výstavu v dějinách Rudolfa ↓*. Také zde je klesnutí hlasem na slově *lidí* nevhodné.

Dalším jevem, na který v našich analýzách upozorňujeme, je rezignování některých mluvčích na užívání krátkých tvarů přičestí ve prospěch delších tvarů přídavných jmen. U S. Michailidise naopak pravidelně slýcháme náležité krátké tvary, např. *Jsou ženy v umění znevýhodněny?*; *Je znám svými dekonstrukcemi klasické hudby*. Tento stylistický prostředek dobře koresponduje s celkově vytříbeným moderátorovým projevem.

Komplementem televizního pořadu je webový speciál obsahující velké množství textů, např. recenzí knih a divadelních představení, videorozhovorů aj. Texty, jimž se nyní v naší analýze budeme věnovat, jsou psány výhradně spisovnou, kultivovanou češtinou, pravděpodobně procházejí jazykovou korekturou; nelze samozřejmě ani vyloučit to, že autoři jsou natolik kvalitní, že si korektury svých textů zajišťují sami. Upozorníme zde jen na několik jevů, které se v textech objevují opakovaně.

Slovem *což* někteří autoři začínají samostatnou větu, tradičně je však slovo *což* v následujícím případě (pasáži z jedné recenze) chápáno jako spojka podřadicí, tedy slovo spojující větu hlavní s následující větou vedlejší: *Dnes je jako celek Píseň ledu a ohně pouze jednou z mnoha sérií; tvůrce spoléhá daleko více na atrakce než na sílu vyprávění. Což u autorových povídek ani v nejmenším neplatí!* Jednoduchým řešením, jak tento nedostatek odstranit, by bylo např. nahradit slovo *což* slovem *to*: *...vyprávění. To u autorových...*; případně poslední samostatně stojící vedlejší větu připojit čárkou: *...vyprávění, což u autorových...* Je třeba podotknout, že tento jev je v současných (např. publicistických) textech velmi běžný.

V některých případech se setkáváme s formulacemi příliš kondenzovanými, jimž by – s ohledem na čtenářovo porozumění – prospěly drobné úpravy: Například jsme narazili na souvětí: *Jednotlivé Martinovy retrospektivy fungují podobně jako memoáry některých rockových hvězd, dlouho uzavřených v omezeném prostoru šedivého rodného domu/města, z něhož je možné uniknout jen díky imaginaci a víře ve vlastní ani ne tak schopnosti, jako spíše lásku k tomu, čím se dotyční později proslaví.* Domníváme se, že hutná formulace v závěru souvětí může vést až k neporozumění. Souvětí je obecně dost dlouhé, bylo by možné je rozdělit a vytvořit souvětí tři a zároveň upravit příliš kondenzovaný závěr posledního z nich: *Jednotlivé Martinovy retrospektivy fungují podobně jako memoáry některých rockových hvězd, dlouho uzavřených v omezeném prostoru šedivého rodného domu/města. Z takového prostoru je možné uniknout jen díky imaginaci a díky tomu, že autor věří spíše v lásku než ve své vlastní schopnosti. Věřící v lásku k tomu, čím se dotyční později proslaví.*

V právě uvedeném souvětí mimo jiné pozorujeme náležité užití lomítka: *domu/města*. Podle pravidel pro užívání lomítka se kolem lomítka nedělají mezery, pokud jsou výrazy

jednoslovné (tj. právě např. *domu/města*), pokud jsou pojmenování víceslovná (i v případech, kdy je jeden z výrazů jednoslovný), pak jsou kolem lomítka mezery. V popisu jednoho dílu ArtZóny jsme zachytili chybějící mezery kolem lomítek: *Host: Kateřina Tučková – Týden: Lubomír Typlt v Jihlavě/tipy Kateřiny Tučkové/kolonie Nový dům – Fenomén: slovenský film*. Vlivem neumístěných mezer se do kontaktu, do falešné souvislosti dostávají výrazy *Jihlavě* a *tipy, Tučkové* a *kolonie*. Lomítka zde měla oddělovat jednotlivé části (témata) pořadu, která jsou vyjádřena víceslovnými pojmenováními, proto kolem lomítek mají být mezery.

Výjimečně pozorujeme užití krátkého spojovníku tam, kde je náležitá dlouhá pomlčka: *Tím signálem je vydání práce známého výstředníka, rakousko-amerického psychoanalytika židovského původu Wilhelma Reicha (1897-1957), žáka Sigmunda Freuda*. První užití krátkého spojovníku (*rakousko-amerického*) je zcela náležité, jedná se o složené přídavné jméno, jehož části jsou v souřadném (rovnocenném) vztahu. (Obdobně je užití spojovníku náležité v tomto případě: *V knize-interview s Karlem Randákem, nazvané Nepohodlný agent, čerpá z této profesní vytrvalosti dvojím způsobem*; vztah slov *knih*a a *interview* je rovnocenný). V druhém případě jde o vyjádření rozsahu, zde je na místě užití dlouhé pomlčky: *(1897–1957)*. Poznamenejme k tomu, že takové užití pomlčky, tedy vyjádření rozsahu zhusta vyjadřovaného číslicemi, je velmi běžné a že v těchto případech nejsou kolem pomlčky mezery. Ještě uveďme jedno souvětí, které ilustruje zcela náležité užití dlouhé pomlčky: *Když jsme u formálních znaků publikace Nepohodlný agent, patří se zmínit – už proto, že se pohybujeme na „artovém“ webu –, že z Respektu rovněž čerpají černobílé ilustrace jeho kmenového kreslíře Pavla Reisenauera*. Pomlček je zde využito pro lepší orientaci v souvětí poměrně dlouhém. Pomlčky oddělují vsuvku (*už proto, že se pohybujeme na „artovém“ webu*), zároveň je za druhou pomlčkou náležitě umístěna ještě čárka, která naznačuje vztah mezi větou hlavní a větou vedlejší, která ji – po vsuvce – rozvíjí (*patří se zmínit, že z Respektu...*). Pokud by se pisatel souvětí rozhodl vsuvku oddělit čárkami (což je také běžné), nedošlo by k hromadění interpunkčních znamének (–,), hranice vsuvky a následující vedlejší věty by byla naznačena pouze jednou čárkou: *...patří se zmínit, už proto, že se pohybujeme na „artovém“ webu, že z Respektu...*

Závěrem lze pouze konstatovat, že televizní pořad ArtZóna a jeho web jsou zdrojem kvalitních, velmi kultivovaných mluvených i psaných textů.

AZ kvíz junior

AZ kvíz junior je vědomostní soutěž určená dětem přibližně ve věku druhého stupně základních škol. Pořad je připravován v brněnském studiu ČT, vysílá se na programu ČT :D vždy ve čtvrtek (mimo prázdniny) a jeho stopáž je 22 až 23 minut.

Moderátorem pořadu ve sledovaném období byl Jan Adámek. V hlavní části pořadu, v níž čte otázky, reaguje na odpovědi soutěžících a svými replikami řídí průběh soutěže, je jeho výslovnost precizní – moderátor vyslovuje správně např. hlásku *j* ve slovech [jdeme], [pojťme] (tj. *pojďme*), [jmenuje], nikoli zjednodušeně [deme], [poťme] či [poďme], [menuje] apod., jak často slyšíme i v jinak spisovných projevech, vyslovuje správně také krátké [i] ve 4. pádě osobního zájmena *pro ni* atd. Tam, kde spisovná norma zahrnuje vyšší i nižší stylovou variantu slovního tvaru, slyšíme od moderátora často variantu stylově vyšší, např. *gratuluji*.

V úvodních pasážích pořadu, kde se soutěžící děti zpravidla různě stylizovaným způsobem představují, při losování věcných odměn a v závěru pořadu, volí moderátor celkově uvolněnější tón a tomu odpovídající méně formální jazyk s nespisovnými, zpravidla obecně českými prvky: *Seš si jistej?*, *Hezky to máte vymyšlený*, *A vo tom to přece je!*, *To je neuvěřitelný!*, *pocity Honzy místo Honzovy pocity*. Jak ukazují citované příklady, nejde jen o nespisovné tvarosloví a zjednodušenou výslovnost, ale také o určité ustálené obraty, někdy obrazné a/nebo expresivní, typické pro mluvenou neformální komunikaci, někdy lze říci i o módní fráze (*A vo tom to přece je!*). Podobné obraty se objevují i bez formálně nespisovných prvků, viz *Barte, musím říct ještě jednou klobouček* či *ted' už to nebude o vědomostech, ale jen o štěstí* nebo *Lukáš je evidentně našlapany*. Stylové rozpětí mezi jednotlivými částmi pořadu odpovídá i jeho žánrovému rozpětí mezi zábavným a vzdělávacím pořadem pro děti. Užívání nespisovných prostředků i celkově uvolněnější tón mimo vlastní soutěž nejsou samy o sobě na škodu (byť, jak opakovaně připomínáme v našich analýzách, prostředky obecné češtiny nejsou užívány ani přijímány na celém území stejně). Tvůrci pořadu by ale měli zvážit, kam až chtějí v zdůrazňování zábavnosti jít. (Děti, jejichž řeči se zde pochopitelně nezabýváme, berou – soudě podle jejich spíše formálního, pečlivého vyjadřování – soutěž velmi vážně.)

Drobnou poznámku si zaslouží také formulace soutěžních otázek a rozsah vědomostí, které tyto otázky předpokládají; přestože věcný obsah otázek není úplně předmětem naší analýzy. Kvízové otázky vytvářejí jakýsi kánon toho, co by dospívající dítě mělo znát, a požadované odpovědi by měly být správné a přesné. Pokud jde o tento poslední aspekt, nezaznamenali jsme v analyzovaných dílech pořadu žádnou evidentní chybu, za problematické ale považujeme poměrně výrazné zastoupení otázek zkoumajících znalost televizních pohádek a populárních filmů pro dospívající mládež, jedna z otázek se např. ptala

na jména herců, kteří představovali hlavní hrdiny ve filmu Snowboardáci. Za nepříliš šťastnou považujeme formulaci, která zazněla v otázce týkající se státu Izrael: *stát, kterému se přezdívá židovský stát*. „Židovský stát“ je opisné pojmenování, nikoliv přezdívka, a tento opis zároveň odkazuje k složité vnitropolitické situaci Izraele; výraz „prezdívá“ v tomto kontextu jen nejen stylisticky nevhodný, ale i věcně nepatřičný.

Uvedené drobné kritické postřehy nemění nic na tom, že AZ kvíz junior je jazykově kultivovaný pořad, a to především díky přesné výslovnosti a celkové profesionalitě svého moderátora J. Adámka.

Co naše babičky uměly a na co my jsme zapomněli

Přibližně půlhodinový pořad *Co naše babičky uměly a na co my jsme zapomněli* vysílal ve sledovaném období v neděli v podvečer program ČT 1. Jednotlivé díly pořadu obsahovaly čtyři až pět reportáží, které měly divákům zprostředkovat prakticky využitelné informace o tradičních či historických postupech v oblastech jako vaření, péče o domácnost, pěstitelství a chovatelství nebo lidové lékařství.

Výraznou komunikační složkou pořadu byla jeho vizuální stránka, v pořadu se objevovaly dlouhé záběry s detaily předmětů, stylizovanými zátišími a přírodními scenériemi, rekvizity a interiéry byly vybírány evidentně v historickém duchu a s ohledem například na sladění barev. Vizuální složka měla však především ilustrační a náladotvornou úlohu, většinu informací divákům zprostředkovávaly monologické promluvy tří moderátorů (Tereza Hátleová, Petr Pěknice a Simona Tancerová Berková), jejich rozhovory s pozvanými hosty a také čtené komentáře (identitu mluvčí neznáme).

V našem hodnocení se budeme věnovat projevu moderátorů, především upozorníme na dva jevy, kterým by podle našeho názoru měli tvůrci věnovat pozornost.

Všichni moderátoři působí přirozeně, projevují živý zájem o komunikaci s hosty i o témata reportáží a rozhovorů. Jejich monologické promluvy ani souvislé úseky rozhovorů s hosty nejsou příliš dlouhé, obvykle jde o promluvy alespoň částečně připravené, přístupně formulované a pronášené v přiměřeném tempu.

Prvním jevem, ke kterému se musíme vyjádřit kriticky, je kombinování obecné a spisovné češtiny, které jsme zaznamenali u Terezy Hátleové a Petra Pěknice. Rysy obecné češtiny se v jejich projevu vyskytovaly v rovině výslovnostní (*co nejdýl, vajčkům, musim, dycky*) i tvaroslovné (*použití rybízový marmelády, všichni se pamatujem, spěj*). Jak jsme uvedli již v několika našich minulých hodnoceních, přítomnost obecné češtiny

v nezpravodajských pořadech ČT, pokud je funkčně odůvodněna, například spontánní a neformální atmosférou komunikace, není sama o sobě problém. Problematické je, vyskytuje-li se na obrazovkách ČT v této funkci pouze obecná čeština, protože řada mluvčích se s obecnou češtinou neidentifikuje a v běžné komunikaci užívá jiné regionální variety. V případě hodnoceného pořadu je však podle našeho názoru sporné i to, zda je užití obecné češtiny nějak funkčně odůvodněno a využití výše vyjmenovaných prostředků je záměrné. Proti záměrnosti hovoří to, že monologické ani dialogické promluvy moderátorů nejsou stylizovány jako spontánní, obecnou češtinu neužívají všichni moderátoři, a také to, že většina respondentů, s nimiž moderátoři vedli rozhovory, je nechápala jako příležitost pro spontánní a neformální komunikaci a promlouvala spisovně. V pořadu tak nebyly ojedinělé případy ilustrované následujícím úryvkem rozhovoru, v němž moderátor systematicky užíval obecněčeské jazykové prostředky, zatímco respondentka ve svých odpovědích promlouvala spisovně (včetně výslovnosti krátkého [i] ve čtvrtém pádu zájmena *ona*):

Moderátorka: *My si ale dneska uděláme trošku jiné recept. Bude to taky tradiční venkovský jídlo.*

Respondentka: (...) *budeme ji nastavovat ječnými krupkami.*

Druhým, podle našeho názoru zcela zásadním, jevem je způsob, jakým tvůrci pořadu dávají divákům možnost zařadit informace předkládané v projevech moderátorů i hostů do náležitého kontextu a na tomto základě s nimi dále nakládat (například je vyhodnotit jako relevantní a případně je i prakticky využít). Absence adekvátního kontextu vede k obtížím s porozuměním a v krajním případě, zejména u příjemců, kteří nemají přístup k jiným zdrojům informací, otevírá prostor manipulativnímu informování; veřejnoprávní média by na snahu uvádět informace v kontextu neměla rezignovat. Rozsah kontextu, který je nutný pro pochopení předkládaných informací, vyhodnocení jejich relevantnosti či například důvěryhodnosti, není samozřejmě možné určit absolutně, mezi jeho základní aspekty však patří například to, kdo informace předkládá a proč tvůrci prezentují právě jeho pohled.

V hodnoceném pořadu jsme bohužel zaznamenali celou řadu případů, v nichž tyto aspekty kontextu nebyly specifikovány. Nejzávažnější projev tohoto problému ilustruje rozhovor o druzích soli, který moderátorka zahájila otázkou *Martino, co myslíš, je sůl nad zlato?* V průběhu rozhovoru respondentka popsala vlastnosti několika druhů soli, formulovala poměrně kategorická doporučení týkající se jejich chuťových vlastností a zdravotní prospěšnosti a mimo jiné uvedla, že je možné konzumovat dvojnásobek množství

stanoveného lékaři jako maximální denní příjem soli. Pomineme-li, že respondentka v jedné z odpovědí uvedla, že kvůli dlouhodobým zdravotním problémům získala mnoho informací o zdravím prospěšném stravování, diváci nebyli seznámeni s tím, na jakém základě činí předkládané závěry a proč tvůrci pořadu divákům zprostředkovávají právě její názory. Moderátorka ji v citované úvodní otázce představila křestním jménem a v grafickém doprovodu rozhovoru bylo uvedeno jen její příjmení.

Méně závažné, ale podle našeho názoru rovněž hodné vyvarování se jsou případy, kdy je kontext sice uveden, ale není úplný či relevantní. Například v rozhovoru s respondentkou, kterou moderátorka obšírně představila jako sběratelku starých kuchařek a receptů, která staré recepty zároveň testuje, položila moderátorka otázku, jak v obchodě poznat, zda jsou vejce kvalitní. Respondentka na ni odpověděla, moderátorkou evidentně očekávaným, výkladem o číselných kódech, které jsou na vejce v současné době tištěny, tedy podáním informace, která nijak nesouvisí s kvalifikací respondentky, již moderátorka prezentovala divákům.

Souhrnně hodnotíme jazykovou stránku pořadu jako přijatelnou, máme však výhrady ke způsobu, jakým tvůrci uvádějí kontext předkládaných informací.

Dobré ráno

Tříhodinový pořad Dobré ráno jsme analyzovali již dříve (viz naši analýzu za 1. pololetí 2015 roku). Tentokrát je naše analýza zaměřena především na jazykový projev hlavních moderátorských dvojic v ostravském a brněnském studiu, výběrově se zmíníme také o jevech zachycených v předpovědích počasí.

Nejprve uvedeme několik postřehů platných pro obě studia. Obecně lze říci, že všichni moderátoři svou roli zvládají dobře, dvojice se, např. při uvádění témat, při vedení rozhovoru, při předávání slova moderátorům zpráv či počasí aj., vhodně střídají, doplňují a reagují na sebe. Mluví spisovnou češtinou v přiměřeném tempu s vhodnou intonací. Mezi nečetné odchylky od spisovné výslovnosti patří nenáležitá znělost na hranicích slov, velmi řídká je nesprávná výslovnost cizích slov. Oblastí, která si podle našeho názoru zasluhuje největší pozornost, jsou některé jevy týkající se syntaxe (skladby) dialogických replik moderátorů, resp. celkové organizace dialogu moderátorů s hosty (konkrétní příklady viz dále).

Brno

Hlavní moderátorskou dvojicí ve sledovaném období tvořili Soňa Baranová a Ondřej Blaho. U moderátorky někdy slyšíme výše zmíněnou odchylku od spisovné výslovnosti, a to nenáležitou znělost na hranicích slov, namátkou: slovní spojení *nic jiného* bylo vysloveno [ňidz jine:ho] místo [ňic jine:ho], *moc rádi* [modz ra:d'i] místo [moc ra:d'i], *pet lahvi* [ped lahvi:] místo [pet lahvi:], *dnes nás zajímá* [dnez na:z zaji:ma:] místo [dnes na:s zaji:ma:]. U jedné z moderátorek počasí dále pravidelně slýcháme hlasité nádechy a umíst'ování středové samohlásky [ə] za slova končící souhláskou, jejichž výslovnost je ve výsledku o slabiku delší. Např. slovo *hodinách* bylo ve spojení *v odpoledních hodinách* vlivem připojení středové samohlásky vysloveno jako čtyřslabičné: [hod'ina:chə], obdobně slovo *mít* jako dvojslabičné, [mi:tə] ve spojení *budou mít stupeň číslo dva*, o slabiku byla takto prodloužena slova *oblast* [oblastə], *kolem* [kolemə], *šestnáct* [šestna:ctə], *oblačnost* [oblačnostə] aj.

Výslovnost cizích slov byla u moderátorů zcela v pořádku, jen jsme u výrazu *tagliatelle* zachytili výslovnost [taglijatele], ovšem náležitá by byla výslovnost vycházející z původní výslovnosti italské, tedy [taljatele]; tuto výslovnost jsme zaznamenali u kuchaře pozvaného do studia.

V oblasti skladby dialogických replik bychom rádi upozornili na poněkud problematické užívání slova *protože*. Obecně velmi frekventované slovo *protože* se nejběžněji užívá pro vyjádření nějakého kauzálního (příčinného) vztahu. Zachytili jsme namátkou tento příklad z rozhovoru moderátorů s výživovou poradkyní Margit Slimákovou: *Jak na to přijde, že mi něco chybí nebo možná přebývá, zkrátka že není všechno v pořádku? Protože často se objevují lidé s tím, že celý život jsem to nevěděla a teď v devětadvaceti vím, že nesnáším laktózu.* Před slovem *protože* by (např. v psaném, korigovaném textu) v uvedeném příkladě měla stát nějaká věta hlavní, za níž následuje věta vedlejší začínající slovem *protože*, např. *Ptám se Vás, protože často se...* Analogický příklad je třeba tento: *Zdůrazňoval jste práci se zdroji. Z jakých zdrojů vy ale čerpáte? Protože vy nejste policie, nemáte přístup do těch e: ke zdrojům, které má právě třeba policie nebo jiné orgány státní správy, tak e z čeho čerpáte?* Také zde by bylo možné před vedlejší větu začínající slovem *protože* dodat nějakou větu hlavní, např. *Zajímají mě ty zdroje, protože vy nejste policie...* Obecně tedy doporučujeme věnovat pozornost užívání slova *protože* v dialozích s hosty, neboť ti, stejně jako televizní diváci, mohou považovat slovo *protože* za signál kauzálního vztahu (něco je příčinou něčeho), v uvedených příkladech ale slovo *protože* kauzální vztah jednoznačně nevyjadřuje.

Podobně nelogické vztahy mohou mezi větami, resp. slovy vznikat nevhodným užíváním slova *právě*. V předpovědi počasí na takové užití narážíme opakovaně, viz např.:

Aktuálně nad Střední Evropou zůstává právě nevýrazné pole nižšího tlaku vzduchu. Tato informace zazněla hned po úvodním pozdravu moderátorky, slovem *právě* tedy mluvčí neodkazovala k něčemu, o čem byla řeč dříve, např. o tlaku vzduchu. Slovo *právě* je v tomto případě významově vyprázdněno, bylo by vhodné je vynechat.

Konečně se zmiňme o tom, že někdy se moderátor/ka svého hosta zeptá na to, co právě řekl/řekla, tj. obsah otázky se do značné míry kryje s tím, co bylo řečeno v předchozí hostově odpovědi. Domníváme se, že takový způsob kladení otázek může být pro hosty nepříjemný, znejišťující, hostu nezbyvá, než zopakovat co řekl, případně tuto svou odpověď dále rozvést. Tento jev ilustruje třeba pasáž rozhovoru s expertkou portálu Demagog. cz Terezou Stříteskou, jehož tématem již delší dobu byly zdroje (např. data ze Statistického úřadu), na jejichž základě vznikají kvalitní novinové články. Přepis ukazuje, že moderátorka se ptá právě na to, co T. Stříteská již řekla. Té pak nezbylo než po moderátorčině vstupu pouze krátce přitakat (↓ označuje klesavou intonaci, ↑ označuje stoupavou intonaci).

Tereza Stříteská: (...) *chce to zapojit hlavně to kritické myšlení vůbec každého čtenáře a soustředit se opět na to, zda ten článek používá nějaké zdroje, odkazuje k nějakým zdrojům a zda tedy nepoužívá nějaké senzacechtivé titulky a podobně* ↓

Moderátorka: *Dalo by se říct, že to, že je článek kvalitní (pauza) alespoň na první pohled (pauza) tak o tom může svědčit i fakt, že tam právě odkazuje k nějakým zdrojům* ↑

Pokud posloucháme rozhovory moderátorů s hosty, prakticky vždy pozorujeme, že ani tento způsob kladení otázek se na plynulém průběhu rozhovoru nijak rušivě neprojevil (žádný z hostů nezareagoval např. slovy: *To už jsem řekl/a, ptáte se na totéž*), hosté se s takovou otázkou vždy dobře vypořádali. Přesto se však domníváme, že by otázky moderátorů mohly být v tomto smyslu promyšlenější, rozmanitější.

Ostrava

Moderátorskou dvojicí v ostravském studiu byli ve sledovaném období Veronika Poláčková a Radek Erben, resp. Pavel Rajchert. Nesprávnou výslovnost cizích slov jsme zachytili u moderátora pouze v jediném případě, a to (opakovaně) v názvu amerického muzikálu *Hair* [her], vhodnější by byla výslovnost [he:r].

Podobně jako u moderátorů brněnského studia i zde bychom rádi věnovali pozornost skladbě dialogických replik, konkrétně užívání slova *protože*, které nejběžněji vyjadřuje

nějaký kauzální vztah (něco je příčinou něčeho). U moderátora jsme zachytili následující užití tohoto slova: *Pojďme si představit jízdu králů v Kunovicích. Protože Adam jako král si přivedl své, nó nechci říct poddané, ale maminku, tak pojďme se představit.* Slovo *protože* zde žádný kauzální vztah nevyjadřuje, bylo by možné jej vynechat. Pokud bychom trvali na jeho užití, byla by možná třeba následující reformulace. ...*v Kunovicích. Představení teď bude snadné, protože Adam jako král si přivedl...* Jak jsme uvedli výše, velmi běžné je v současných neformálních mluvených textech eliptické (výpustkové) užívání slova *protože*, uveďme k tomu následující příklad zachycený u téhož moderátora: *O co se jedná? Protože to je poměrně závažné onemocnění u zvířat.* Podíváme-li se na moderátorovu repliku pohledem korigovaného psaného textu, vidíme, že vedlejší věta začínající slovem *protože* stojí samostatně, nepředchází jí, ani po ní nenásleduje věta hlavní, na níž by uvedená vedlejší věta byla závislá. Lze doporučit např. následující doplnění hlavní věty? *Ptám se Vás, protože to je poměrně závažné onemocnění u zvířat.* Zcela analogický příklad jsme zachytili také u moderátorky: *Jak s nimi (míněno: s netopýry) mohou (míněno: lidé) žít? Protože já mám tedy osobní zkušenost, kdy mi vlétlo do pokoje dvacet sedm malých netopýrů...* Také zde by bylo vhodné doplnit nějakou hlavní větu uvozovací, např. *Povězte mi o tom, protože já mám...* Opět tedy doporučujeme věnovat pozornost užívání slova *protože* v dialozích s hosty. Hosté i televizní diváci mohou považovat slovo *protože* za signál kauzálního, ovšem v uvedených příkladech toto slovo žádný takový vztah jednoznačně nevyjadřuje.

Celkově můžeme říci, že moderátoři brněnského i ostravského studia svou práci zvládají dobře, v některých případech bychom však přivítali pečlivější formulaci otázek určených hostům.

Interview ČT24

Interview ČT 24 je publicistický magazín o stopáži přibližně 25 minut, který Česká televize vysílá každý všední den od 18.30 na zpravodajském kanálu ČT24. Náplní pořadu je rozhovor s hostem, hosty bývají zpravidla politici, ale i jiné osobnosti veřejného života. Tento pořad vysílá Česká televize již několik let a byl opakovaně předmětem našich analýz, naposledy v 2. pololetí 2014 (viz naši analýzu za 1. pololetí 2014). Ve sledovaném období se v moderování střídaly Světlana Witowská a Zuzana Tvarůžková.

Světlana Witowská (dále SW) je zkušená moderátorka a kultivovaná mluvčí. Klade většinou stručné a jasně formulované otázky, je vůči hostům asertivní, ale nikoliv nezdvořilá.

Bez potíží ovládá spisovnou normu češtiny především po stránce tvaroslovné a zpravidla i výslovnostní. Výjimečně se u ní objeví zjednodušená výslovnost typická pro obecnou češtinu jako [men] místo *jmen* [jmen], [nevi:de] místo *nevyjde* [nevijde] apod. Jediným výraznějším nedostatkem, který lze SW vytknout, je poměrně časté protahování samohlásek na konci slova (protaženou samohlásku značíme dvojtečkou, mírné stoupnutí hlasem značíme malou šipkou): *trestní stíhání kvůli Čapímu hnízdu*: ↑ *byl jeden z důvodů* ↑ *proč tady*: *zatím nevznikla*: ↑ *vláda s důvěrou* ↑ *protože*: *většina parlamentních stran*... Je samozřejmé, že takovéto protahování samohlásek je přirozeným průvodním jevem formulačních potíží, kterým se ve spontánním mluveném projevu nevyhne nikdo, jeho příliš častá frekvence ale vede mj. k tomu, že projev mluvčího působí monotónně. Občas je protažení koncového vokálu u SW spojeno s jeho příliš otevřenou výslovností: [ve sňemovňæ:] (znak [æ] označuje otevřenou výslovnost hlásky *e*, přibližně mezi [a] a [e]).

Z citátu je také zjevné, že protažení koncové samohlásky je často spojeno s mírným stoupnutím hlasu a tedy s celkovým intonačním členěním výpovědi. To ale ne vždy odpovídá členění významovému a syntaktickému, a vytváří tak předěly nadbytečné, jako mezi přísudkovou částí věty *proč tady*: *zatím nevznikla* a podmínkovou *vláda s důvěrou*. Nesoulad mezi významovým a syntaktickým členěním na straně jedné a intonačním členěním na druhé straně je nedostatkem, který ve svých hodnoceních jazykové úrovně televizních pořadů vytýkáme často; je proto třeba konstatovat, že u SW nejde v porovnání s jinými mluvčími o nedostatek nějak častý či výrazný.

Také Zuzana Tvarůžková (dále ZT) zvládá bez problémů normu spisovné češtiny a jako moderátorka bývá na interview dobře připravena. V porovnání se SW klade ZT komplikovaněji formulované otázky a z jejich intonačního průběhu a členění není vždy jasné, kde v její replice začíná vlastní otázka, viz např. (stoupnutí hlasem značíme ↑, mírné stoupnutí hlasem značíme †, klesnutí hlasem značíme ↓): *Spojeným státům také vadí nízký podíl, evropských peněz a evropských rozpočtů* ↑ *na rozpočtu severoatlantické aliance*: ↓ *Vadí* ↑ *Spojeným státům nedodržování závazků* ↓ *Jaká může být souvislost mezi chováním Evropy v tomto směru* ↑ *a právě třeba zavedením cel* ↓ Poměrně výrazně stoupavá intonace, s níž moderátorka vyslovila slovo *vadí* (druhý výskyt tohoto slova v citované replice), vyvolává v posluchači dojem, že slyší začátek otázky. Podobně i v následující ukázce budí užitá intonace dojem, že otázkou je již první výpověď: *Chtějí také obsazovat místa: v dozorčích radách* ↑ *státních podniků nebo v kontrolních orgánech firem* ↑ *s většinovým vlastnictvím státu*: ↓ *To jim hnutí ANO umožní* ↑.

Ke srozumitelnosti formulací otázkových replik ZT také příliš nepřispívá užívání příčinné spojky *protože* pro navázání vět, mezi nimiž žádný příčinný ani vysvětlovací vztah není, jako je tomu v následující ukázce: *Na druhou stranu: kdy ↑ se objevily ty nejvážnější výhrady kvůli evropskému obchodování ↑ protože proč k tomu Spojené státy podle vás nepřistoupily dřív ↓ Protože* by v tomto případě bylo možné chápat jako výsledek elipsy (výpustky) *ptám se, protože ...*, která je obecně u moderátorů diskusních pořadů častá. V tomto případě ale doplnění elidovaného výrazu *ptám se, protože proč Spojené státy...* nedává smysl. Užití spojky *protože* v tomto případě vztah mezi sousedními větami zatemňuje.

Výslovnost ZT je srozumitelná, jen občas jsme narazili na redukované samohlásky ([velvəslanče] místo *velvyslanče*) a nepřesnou artikulaci hlásek: [uvolit] místo *uvalit*, [auroatlanticke:] místo *euroatlantické*. Ojedinele jsme u této moderátorky zaznamenali syntaktickou chybu, jež způsobuje víceznačnost sdělení: *jmenování navrženého ministra premiérem*. Slovosled v citovaném spojení od sebe odděluje výrazy v syntaktické dvojici *navrženého premiérem* a umožňuje chápat celou výpověď tak, že ministr má být jmenován premiérem, což samo o sobě má dva významy: premiér má být tím, kdo ministra jmenuje, nebo ministr má být jmenován do funkce premiéra; z mimojazykového kontextu sdělení vyplývá, že ani jedno z toho moderátorka říci nechtěla. Zamýšlenému sdělení odpovídá slovosled *jmenování ministra navrženého premiérem* nebo *jmenování premiérem navrženého ministra*.

Přes uvedené drobné nedostatky lze říci, že jazyková úroveň pořadu Interview ČT24 je velmi dobrá.

Události

Události jsou hlavní zpravodajskou relací České televize. I ve sledovaném období ji vysílala ČT 1 každý den v 19 hodin, obvykle trvala 44 minut. Událostem jsme se v našem hodnocení věnovali naposledy ve druhém pololetí roku 2015. V aktuálním hodnocení se stručně souhrnně vyjádříme k výslovnosti a tvaroslovné stránce projevu moderátorů Událostí (Marcely Augustové, Michala Kubala, Daniely Písařovicové a Jakuba Želeného) a výběrově k jazykové úrovni reportáží, především se ale zaměříme na formulační úroveň textů, které jsou v Událostech předkládány divákům.

Každé vydání Událostí mělo ve sledovaném období jednoho hlavního moderátora, další moderátor uváděl jeden tematický blok přibližně v polovině pořadu. V každém z vydání

se objevilo asi 30 zpráv, na nichž spolupracovali členové domácí i zahraniční zpravodajské redakce ČT. Úroveň projevu hlavních moderátorů Událostí je na velmi vysoké úrovni, zejména zaměříme-li se na jeho výslovnostní a tvaroslovné charakteristiky. Všichni užívají výhradně (a bez jakýchkoli problémů) tvaroslovné prostředky spisovné češtiny, obvykle srozumitelně vyslovují a přijatelným způsobem intonují. Jazykové prostředky nevhodné pro zpravodajství ČT (nespisovnou podobu příslovce *nějak*, nadbytečné slovo *jako*) jsme ojedinelé zachytili v jedné z předtočených reportáží (v promluvě *vy byste tak ňák jako souhlasil*), tato promluva se však do Událostí dostala patrně vinou nepřesného střihu.

Stejně jako v minulém hodnocení jsme zaznamenali, že moderátoři i autoři reportáží dávají pravidelně přednost nižším stylovým variantám spisovných prostředků (*lidi* místo *lidé*, *přeju* místo *přeji*, *nejmíň* místo *nejméně*, *taky* místo *také* nebo *těž*). Jde patrně o cílené rozhodnutí tvůrců pořadu, které je ve výše uvedených případech v souladu se zásadami vyjadřování, které pro zpravodajství předepisuje Kodex České televize. Jiná je však situace u tzv. dlouhých tvarů přídavných jmen (zakončených na dlouhou samohlásku) užívaných v přísudcích namísto trpných přičestí (zakončených na krátkou samohlásku), které jsme zaznamenali u autorů reportáží, ale také moderátorů (například *výsledky budou známé* místo *známy*; *pohotovost je zajištěná* místo *zajištěna*). V oficiálním vyjadřování nejsou tyto tvary považovány za vždy zaměnitelné, protože umožňují vyjádřit odlišný význam (přídavná jména označují vlastnosti, přičestí vyjadřují děje a výsledky dějů), a doporučujeme jejich užívání věnovat zvýšenou pozornost.

Stejně jako v minulém hodnocení musíme bohužel upozornit na opakující se nedostatky, které snižují srozumitelnost textů prezentovaných v Událostech. Události jsou v současné podobě sledem zpravodajských příspěvků (předtočených reportáží, živých vstupů, předtočených i živých rozhovorů, komentované informační grafiky apod.), které propojuje monolog moderátora ve studiu. V některých případech v tomto sledu přináší nový příspěvek nové téma, nezřídka však několik po sobě následujících příspěvků „patří“ ke stejnému tématu. Mezi tematickými celky nejsou obvykle grafické ani zvukové předěly, v některých případech je odděluje střih a jen velmi zřídka explicitní komentář moderátora (*a teď o vzácné šanci na život* apod.). Porozumění jednotlivým příspěvkům i širším tematickým celkům je tak závislé mimo jiné na tom, zda diváci chápou tematické vztahy způsobem, jaký tvůrci zamýšlejí, tedy zda v nejjobecnější rovině vědí, zda v daném okamžiku téma začíná, pokračuje či končí. Nároky na formulační stránku textů, která o tematických vztazích „informuje“, například náležitým užíváním spojovacích a odkazovacích výrazů, opakováním slov a podobně, jsou proto v tomto ohledu vysoké. Zvyšuje je navíc skutečnost, že na rozdíl od tvůrců, pro něž

mohou mít Události psanou podobu (scénář, text monologů a komentářů k reportážím atd.), diváci je recipují jako mluvený text, v němž se přirozeně nemohou například vracet k úseku, kterému neporozuměli.

V monolozích moderátorů, reportážích i dalších příspěvcích jsme bohužel zaznamenali četný výskyt spojovacích výrazů, které implikovaly neexistující tematické souvislosti a tím srozumitelnost projevu snižovaly. Příkladem je přítomnost spojky *i* v promluvě: *dobře si vedou i veřejné rozpočty*, před níž nebylo uvedeno, co ještě si *vede dobře*, nebo slova *ale* v promluvě: *ted' už ale pokračuje Jakub*, která neobsahovala žádný rozpor s tím, co bylo uvedeno před tím, jenž by užití *ale* opodstatňoval.

Problematické je podle našeho názoru uvádění nových témat oslími můstky, které jsou založeny na okrajových souvislostech dvou po sobě následujících témat, jako v následující promluvě (přepis jsme přizpůsobili pravopisným zvyklostem): *Nejen na letecké zájezdy se budou od července vztahovat nová pravidla spojená s novelou zákona o cestovním ruchu. Každý, kdo si koupí dovolenou, bude mít...* Tato promluva avizovala příspěvek o možné změně v odškodňování klientů cestovních kanceláří v případě, že cestovní kancelář zkrachuje. Navazovala na příspěvek o novinkách na pražském letišti a oslí můstek patrně motivovalo to, že z letiště se odlétá na dovolené a na letišti se také něco změnilo. Porozumění však toto propojení spíš zkomplikovalo: oslí můstek si diváci mohli snadno vyložit nikoli jako signál nového tématu, ale jako pokračování tématu předchozího (druhá věta mohla znít *Také linkové lety z pražského letiště budou mít...*).

Nejasnosti v tematické stavbě jsme opakovaně zaznamenali také u zpráv, které obsahovaly více příspěvků, především šlo o nejasné tematické vztahy mezi úvodním monologem moderátora a příspěvkem zařazenými do zprávy. Úvodní monolog moderátorů někdy uváděl téma následujícího příspěvku, často však představoval spíše volný komentář k němu, protože příspěvky pojednávaly buď o několika různých tématech, včetně toho zmíněného v monologu, nebo o jednom sice souvisejícím, ale odlišném tématu. I v takových případech bylo však podle našeho názoru s monologem spojeno očekávání, že téma následujícího příspěvku (či bloku příspěvků) jasně uvede nebo jinak naznačí, jak je zpráva tematicky organizována. Pokud monolog takový komentář neobsahuje a v rámci zprávy dojde k tematickému posunu, jsou diváci při domýšlení tematických souvislostí odkázáni jen na své znalosti a schopnosti.

Následující příklad dobře ilustruje takový tematický posun, k nimž mezi monology a příspěvkem docházelo, i důsledky, které může mít. Šlo o zprávu uvedenou monologem, který oznámil zpomalení hospodářského růstu ČR oproti minulému měsíci, vyjmenoval oblasti,

v nichž se míra růstu sleduje, a uvedl výkon hospodářství v těchto oblastech za poslední měsíc. Následovala předtočená reportáž z květinářství, kterému se zvyšují tržby, a proto nabírá zaměstnance, grafický přehled o tom, jak rostly tržby v různých maloobchodních odvětvích, předtočené vyjádření ekonoma o tom, že hospodářský růst nekončí, a konečně reportáž ze strojírenské firmy, která má už několik let více zakázek. V úvodním monologu tedy promluvil moderátor o zpomalení růstu, příspěvky se však týkaly růstu pokračujícího. Informace uvedené v monologu a příspěvcích se nevyklučovaly, úzce spolu dokonce souvisely, mezi monologem a příspěvkem však došlo k jasnému tematickému posunu: v monologu bylo prezentováno meziměsíční, v příspěvcích meziroční srovnání. Na tento tematický posun nebyli diváci nijak upozorněni a ti, kterým by například uniklo, že se v úvodním monologu hovoří o zpomalení růstu ve srovnání s minulým měsícem, si nemuseli být jisti, jaký je stav hospodářského růstu, nebo mohli celou zprávu hodnotit jako nesmyslnou či chybnou.

Jazykovou úroveň pořadu Události hodnotíme jako velmi dobrou, a to především po zvukové a tvaroslovné stránce. Doporučujeme tvůrcům zaměřit se na vyjmenované formulační aspekty a mít na paměti, že diváci Události recipují jako mluvený, nikoli jako psaný text.

Události v regionech

K Událostem v regionech se vracíme po roce (srov. Naši analýzu za 1. pololetí 2017). Připomeňme, že se jedná o zpravodajský pořad, který je vysílán každý všední den od 18.00 hodin na ČT1 či ČT24, a to paralelně ve třech mutacích: brněnské, pražské a ostravské.

Pořadem provází moderátor či moderátorka, jejichž úkolem je přečíst z čtecího zařízení několik vět, jež uvádějí reportáže, případně doplnit reportáž o další skutečnosti, přečíst krátké zprávy a vést krátký, živě přenášený rozhovor a samozřejmě provádět celým pořadem, od úvodního pozdravu po rozloučení se s diváky. Moderátoři proto musí být schopni zřetelně a dostatečně nahlas vyslovovat, náležitě zvukově členit psanou předlohu. Dále musí být schopni vést rozhovor, to znamená nejen si připravit otázky, ale dokázat tyto otázky i jasně zformulovat, aniž by je jen přečetli, a nepřestat přitom užívat prostředky spisovné češtiny. Pro vedení rozhovorů je také důležité, aby moderátoři dokázali naslouchat odpovědím a smysluplně na ně reagovat.

Dříve, než se budeme věnovat konkrétním regionálním redakcím, uvedeme několik konstatování, jež se týkají všech redakcí. Všichni moderátoři užívají spisovné koncovky,

velmi dobře vyslovují a od spisovné češtiny se odklánějí jen výjimečně, popřípadě v méně nápadných jevech, jakými jsou např. neortoepická, tedy nespisovná, spodobá znělosti nebo neužívání rázu po neslabičných předložkách. Jedná se o jevy, na něž opakovaně ve svých hodnoceních upozorňujeme. Spisovnou češtinu užívají i tehdy, když musí bez přípravy spontánně reagovat. Také zvukové členění čtených textů je většinou náležité, ale i zde najdeme pochybení, nejčastěji tehdy, když není zřejmé, jak věta bude pokračovat, či zda vůbec bude pokračovat (konkrétní příklady uvádíme níže v hodnocení jednotlivých redakcí).

Za nejproblematičtější považujeme celkovou výstavbu textů, jejichž koherence (soudržnost) není vždy dostatečná. Text by neměl být jen sledem za sebou volně kladených vět. Věty by měly být navzájem logicky a formálně propojeny. Nedostatečná propojenost vět v některých textech, jež jsou k slyšení v Událostech v regionech, bývá způsobována zejména přílišnou aktualizací, kdy jsou nové informace umísťovány na začátek vět, aniž by byly ukotveny v předchozím kontextu. Nyní již ke konkrétním redakcím a ke konkrétním příkladům špatně vystavěných textů.

Brno

V moderování Událostí v regionech brněnské redakce se střídaly Ivana Šmelová a Zuzana Petru. Projev obou moderátorek je profesionální a na vysoké úrovni. Obě moderátorky náležitě vyslovují, člení dobře delší texty a zásadně používají spisovné koncovky. Z drobnějších prohřešků chceme upozornit zejména na opakující se užívání dlouhých adjektivních tvarů tam, kde by měly být krátké tvary participií pasiva. Na tento problém ve svých analýzách upozorňujeme již dlouhé roky (viz i výše komentář k pořadu Události). Tvůrci zpráv by si měli uvědomit, že nejde jen o rozdíly stylistické, ale také významové. V brněnských Událostech z regionu zaznělo např. toto: *Do konce příštího roku má být kompletně opravená budova brněnského hlavního nádraží...*

V této větě chybně užitý adjektivní tvar mohl u diváků vzbudit očekávání, že výpověď bude pokračovat a že se dozvědí, co se bude dít s opravenou budovou brněnského nádraží. Moderátorka však klesnutím hlasu a dalšími prostředky po slově *nádraží* větu ukončila, a posluchači tudíž museli v duchu přehodnotit dosavadní interpretaci větněčlenské platnosti adjektiva *opravený*: nejednalo se o shodný přívlastek (*opravená budova*), nýbrž o jmennou část přísudku (*má být opravená*, náležitě tedy *má být opravena*).

Porozumění také komplikují neúplné informace či jejich nedostatečná kontextualizace. V Událostech v regionech vysílaných 18. dubna bylo např. mnoho času věnováno rozhodnutí

Ústavního soudu o připomínkách senátorů k tzv. protikuřáckému zákonu. Aspoň tak o něm po celou dobu moderátorka i reportéři hovořili. Po úvodních slovech následovala reportáž, která byla uvedena na obrazovce napsaným titulkem *Protikuřácký zákon*. Reportáž pojednávala o tom, jak se dodržuje či nedodržuje zákaz kouření v brněnských barech a restauracích a co tomu říkají jejich návštěvníci i provozovatelé. Po reportáži následoval rozhovor s reportérem České televize, který sledoval uvedené zasedání Ústavního soudu. Z první otázky, kterou moderátorka položila a na níž redaktor odpověděl, se diváci dozvěděli, že Ústavní soud vyhověl navrhovatelům úprav v tzv. protikuřáckém zákoně např. vyškrtnutím zákazu pití alkoholu při činnostech, při nichž by člověk mohl ohrozit sám sebe. Od dodržování zákazu kouření v brněnských restauracích se tedy velmi nečekaně přešlo k tomu, že lidé si i nadále mohou dát sklenku piva při sekání zahrady. Až teprve v samém závěru tohoto mnohaminutového tematického bloku se diváci dozvěděli, že Ústavní soud projednal Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek (pro který se vžilo označení protikuřácký zákon, ačkoli neupravuje jen pravidla kouření). Tato informace se rozhodně měla objevit na samém začátku tematického bloku, nikoli až v jeho závěru.

Problémy s porozuměním, resp. se sledováním čteného textu mohou mít diváci Událostí v regionech i tehdy, když je daný text nekoherentní, je tedy tvořen větami propojenými jen na základě volných asociací a neurčitého vztahu k danému tématu. Kupříkladu téma předčasných žní na jižní Moravě bylo uvedeno tímto textem (přepis je upraven podle pravopisných zvyklostí):

Kombajny na jihu Moravy vyjely na pole. Za časný start žní může rychlý nástup jara a vysoké teploty. Kvalitu úrody ale ovlivňuje sucho. Jaké budou výnosy polních plodin, zjistí zemědělci až po žních. Odborníci z Akademie věd a Mendelovy univerzity v Brně mají první odhady už teď. Spouštějí portál, který umí úrodu předpovědět.

Souvislost mezi první a druhou větou museli diváci hledat mimo tento text, konkrétně v úvodu celého pořadu, kde byla stručně představena témata (*časný začátek žní*), v titulku, který se objevil na obrazovce (*Začátek žní. Zemědělci vyjeli na pole dříve*) a ve vlastní zkušenosti (žně obvykle nezačínají 25. června). V druhé větě je uvedeno, že *za časný start žní může rychlý nástup jara*. Rychlý nástup jara může znamenat, že a) jaro začalo dříve než obvykle, např. v únoru, b) teploty se během několika prvních jarních dnů rychle vyšplhaly na teploty letní.

Ve třetí větě se mluvilo o kvalitě úrody, jež je ovlivněna suchem, nikoli rychlým počátkem jara, o němž byla řeč ve větě předchozí. Ve čtvrté větě se diváci dozvěděli poměrně banální fakt, že výnosy lze fakticky spočítat až po žních. A v páté větě, k níž jsme se dostali

po oslím můstku tvořeném větou čtvrtou, se zcela nečekaně vynořili vědci, kteří mají odhady výnosů již teď, přičemž slovo *ted'* moderátorka pronesla nápadně důrazně. K odhadům vědců je třeba poznamenat, že ani vědci s jistotou nevědí, jaké opravdu budou výnosy, a že i zemědělci dokáží i bez vědeckých modelů odhadnout, jaká bude úroda. To ostatně následně potvrdil i prezident Jihomoravské agrární komory Václav Němeček, který hned ve své první odpovědi na otázku, zda zemědělci věří odhadům vědců (*My jsme slyšeli odhad vědců, že ty výnosy letos budou mírně podprůměrné. Věříte jim? Jaký je podle vás odhad?*), odpověděl, že zemědělci to vědí (také): *Samozřejmě zemědělec to ví, protože každý den má přehled, jak se vyvíjí vegetace, takže pro zemědělce to není nic překvapivého.*

V šesté větě textu uvozujícím reportáž se diváci dozvěděli o portálu, který vědci spustili a na němž jsou uvedeny jejich odhady. Bylo však divákům zřejmé, o čem bude následující reportáž? Bude o předčasnosti žní? Nebo spíše o neúrodě a suchu? Či o portálu vědců? Snad o portálu vědců, když to byla poslední informace před reportáží?

Reportáž však začala pohledem na tři zemědělce z různých míst jižní Moravy, kteří ukazovali nekvalitní, seschlé zrno. Teprve od nich se reportáž přesunula k vědcům a k portálu, který má být spuštěn následující den, tj. 26. června.

Neprovázanost, nepropojenost jednotlivých vět i témat se projevila rovněž v již zmíněném rozhovoru s prezidentem Regionální agrární komory Jihomoravského kraje. Rozhovor následoval po reportáži a po krátkém vstupu moderátorky ve studiu, v němž uvedla dodatečné informace, jež v předchozí reportáži nebyly. Tyto informace se týkaly za prvé toho, jaké plodiny se na jižní Moravě pěstují, a za druhé opatření vlády spočívající ve zvýšení podílu orné půdy. Poté následoval zmíněný rozhovor, v němž dotazovaný prezident na moderátorčin první dotaz uvedl jako hlavní příčinu špatné úrody sucho. Moderátorka na to uvedla, že ministerstvo zemědělství *v tomto směru už ale přijalo řadu opatření*, aniž by tato opatření přímo v rozhovoru specifikovala. Diváci si museli sami tato opatření konkretizovat na základě moderátorčina předchozího vstupu ve studiu, kde mluvila o opatření spočívajícím ve zvýšení podílu orné půdy. Václav Němeček ve studiu ale nebyl. Během rozhovoru totiž stál na jakémsi poli a nebylo vůbec zřejmé, zda sledoval předchozí dění v televizním studiu či zda dostal otázky předem. Nevíme tedy, zda věděl, o jakých opatřeních ministerstva zemědělství moderátorka mluví. Z jeho odpovědi lze soudit, že nikoli.

Opatření vlády spočívající ve zvýšení podílu orné půdy, o němž se diváci dozvěděli již před rozhovorem, moderátorka uvedla až ve své následující otázce. O žádných jiných opatřeních ministerstva zemědělství, jež by měla pomoci v boji proti suchu, se diváci ani Václav Němeček ovšem nedozvěděli. Není proto divu, že dotázaný prezident ani pořádně

nevěděl, nač odpovídat, a tak jen opakovaně tvrdil, že ona nspecifikovaná opatření jsou jen na papíře a že nefungují. Rozhovor se tak pozvolna proměnil v tzv. dialog hluchých.

A jak spolu souvisí sucho, o němž mluvil Václav Němeček, se zvýšením podílu orné půdy, jež moderátorka uváděla jako opatření ministerstva zemědělství mající zemědělcům v boji proti suchu pomoci? I na to si museli diváci najít odpověď sami v pestré mozaice tohoto tematického bloku; mozaice vytvořené z různých motivů, jež byly volně poskládány vedle sebe. Diváci si museli roztroušené informace spojit a uvědomit si, že zvýšený podíl orné půdy by měl vést ke změně skladby plodin pěstovaných na jižní Moravě ve prospěch plodin, jež nezpůsobují erozi. Zdali je to dostatečné opatření proti suchu, se však už nedozvěděli.

Celý tento blok pak byl ukončen větou, která s tím, co bylo dosud řečeno, opět souvisela jen velmi volně, respektive s tím byla v rozporu: *A na závěr ještě připomínám, že předpokládaný konec žní je každoročně na přelomu srpna a září.* Předčasný začátek žní tedy nijak nesouvisí s tím, kdy budou ukončeny? Nevíme. Alespoň diváci sledovaných Událostí v regionech se to nevěděli.

Praha

Ve studiu pražské redakce Událostí v regionech se v hodnoceném období střídali Bohumil Klepetko s Veronikou Kabátovou. Také v případě těchto moderátorů můžeme konstatovat, že jejich mluvní projev je velmi dobrý: dobře vyslovují, jejich mluvní tempo je přirozené, užívají koncovky spisovné češtiny. Z projevu B. Klepetka, jenž je ze všech zde hodnocených moderátorů nejzkušenější, vyzařuje zjevná jistota, až jistá uvolněnost. Ta se ne příliš pěkně projevuje nadměrným protahováním samohlásek, zejména na konci slov, a především pak hlasitými nádechy, v menší míře i výdechy; obojí ovšem působí rušivě. Pozitivně se jistota moderátora projevuje zejména v jeho schopnosti vést rozhovory. Je zřejmé, že v nich B. Klepetko neklade jen předem připravené otázky. Naopak působí dojmem zaujatého tazatele, který soustředěně sleduje odpovědi na své otázky. Rozhovor se proto obvykle rozvíjí v přirozeném sledu dotazů, odpovědí a dalších dotazů navazujících na předchozí odpovědi.

Projev V. Kabátové je profesionální a nelze mu mnoho vytknout; občasnému přechnutí či zakotání se dokáže zcela vyhnout jen málokdo. Také rozhovory dokáže řídit velmi dobře.

V tomto hodnocení Událostí v regionech si více, než je v našich analýzách obvyklé, všímáme celkové provázanosti textů i celých tematických bloků, jež bývají sestaveny z uvedení reportáže, vlastní reportáže, případného následného doplnění dodatečných

informací moderátorkou či moderátorem ve studiu a rozhovoru s odborníkem na dané téma, který vedou moderátoři. Musíme konstatovat, že pražská redakce je v této oblasti ze tří hodnocených redakcí tou nejméně problematickou. Uvedme namátkou vybraný příklad, který ukazuje, jak by zhruba měly vypadat texty uvozující reportáž:

Nezaměstnanost v dubnu opět klesla. Bez práce jsou v průměru tři celé dvě procenta lidí. Nejméně od roku devatenáct devadesát sedm. Například ve středních Čechách je jich oproti březnu o dva tisíce míň. Barbora Měkotová natáčela ve dvou obcích. V jedné mají pracovních míst dostatek. Ve druhé naopak chybí.

Vidíme, jak text od konstatování o nezaměstnanosti v Česku postupně spěje k reportáži ze dvou obcí. Tento krátký text je tedy vystaven způsobem „postupně se zaměřujícího objektivu.“ Textu by ještě prospěly drobné úpravy: v první větě by mělo zaznít, že nezaměstnanost klesla v Česku; třetí věta, jež vlastně není věta, nýbrž nevětná výpověď, také mohla mít formu věty, stačilo by jen dodat obecně vyjádřený podmět a přísudek *To je (nejméně od roku 1997)*; a ve větě, v níž se již dostáváme k reportáži, mohlo být explicitně uvedeno, že se jedná o středočeské obce, pouze jedním slovem by se implicitní souvislost s předchozí větou pro posluchače zexplicitnila (tvůrci Událostí by měli počítat s diváky jakéhokoli vzdělání a prakticky jakéhokoli věku).

Vlastní reportáž již tak bezproblémová bohužel nebyla. Poznamenejme nejprve, že využití kontrastu dvou odlišných míst je pro pražskou redakci poměrně obvyklý postup výstavby reportáží. Jejich autorům to snad může přijít efektní i efektivní, ale lze snadno sklouznout do pouhého formalismu, do srovnávání dvou (případně i více) neporovnatelných skutečností. Opravdu je tak pozoruhodné (a reportování hodné), že v Modleticích, kde je vybudován průmyslový areál, je zaměstnáno mnoho lidí, dokonce podstatně více, než kolik je obyvatel obce, zatímco ve Stradonicích na Kladensku, kde podobný areál není, je příležitostí k zaměstnání málo, a obyvatelé Stradonic musejí proto za prací dojíždět? A jaké bylo vlastně „poselství“ reportáže o klesající nezaměstnanosti ilustrované na těchto dvou středočeských obcích? Naznačuje se v ní snad, že i u obce, jako jsou Stradonice, by se měly postavit výrobní či skladištní haly?

Informační přínos reportáž byl nadto dále snížen tím, že nejprve bylo divákům naznačeno, že na Kladensku mají lidé větší problém s nalezením práce než v okrese Praha-východ, následně se však překvapivě, vzhledem k předchozímu naznačení, diváci dozvěděli, že i na Kladně nezaměstnanost klesá a firmy tam mají problémy s nalezením dostatečného počtu zaměstnanců. Celkově byla informační hodnota této reportáže o poklesu nezaměstnanosti ve Středočeském kraji velmi nízká. Je samozřejmé, že ani dobře

strukturovaný text automaticky neznamená dobrou reportáž či dobrý zpravodajský text. Optimální by bylo, aby texty byly nejen formálně dobře vystavěny, ale aby byly i po obsahové stránce nasyceny novými informacemi, které jsou kontextově ukotveny a uvedeny v náležitých souvislostech.

Ostrava

V ostravském studiu se v sledovaném období v moderování střídali Iva Kubánková a Jan Pirkel. Také jejich mluvený projev je velmi dobrý. Oba moderátoři promlouvají jistě a plynně, užívajíce morfologických prostředků spisovné češtiny. V projevech obou moderátorů však občas zaslechneme neortoepické prvky, nápadné je to zejména v případě předložky *kvůli*, jež je v současném zpravodajství až nadužívána; častá je výslovnost [gvuli], typická pro místní nářečí, např. *hasiči gvuli nim museli vyjet k desítkám případů* (Kubánková); *gvuli hře přestavila divadelní sál* (Pirkel). V promluvách obou moderátorů také opakovaně slýcháme neortoepické spojení neslabičné předložky s následujícím slovem. Jako příklad můžeme uvést spojení *v Ostravě*, které se z pochopitelných důvodů v promluvách opakuje poměrně často, a které bývá oběma moderátory vyslovováno nespisovně jako [vostravje] a nikoli spisovně [fʔostravje].

Iva Kubánková i Jan Pirkel dokáží velmi dobře vést rozhovory. Jasně a srozumitelně formulují své otázky a také dovedně navazují na předchozí odpovědi. Následující příklad, kdy tomu tak nebylo, lze považovat za výjimečný:

Dotázaný host odpověděl na otázku, zda se nebudou měnit ceny jízdenek, takto: *Ne ne ne, právě to jediné se měnit nebude. Kdyby například vyhrál jiný dopravce, tak cestující to nepozná na ceně jízdného. Pozná to jenom na tom, že bude nový autobus a řidič bude mít novou uniformu, ale z hlediska jízdného ani jízdního řádu by to poznat neměl.* Na to moderátor položil otázku: *Plánujete v souvislosti s touto nově vyhlášenou soutěží také například úpravu jízdních řádů?* V danou chvíli se tedy zdálo, že moderátor se zeptal na to, co bezprostředně před jeho dotazem dotázaný právě řekl. Pokud řekl, že z hlediska jízdního řádu by cestující neměli poznat žádnou změnu, proč se ptát na změny jízdního řádu? Nutno však dodat, že moderátor v tomto případě zřejmě věděl, co dělá, protože následující odpověď překvapivě začala slovy *Ano, určitě...* Diváci se tak díky moderátorovi krátce poté, co byli ujištěni, že změny v dopravě „z hlediska jízdního řádu“ nepoznají, dozvěděli, že se určitě budou upravovat jízdní řády.

Přejdeme nyní k problémům s koherencí textů, případně s jejich zvukovým členěním. Tyto nedostatky si ukážeme na příkladu jednoho z textů uvozujících reportáž. V následujícím úryvku se vyskytly i oba výše uvedené prohřešky proti ortoepii.

Divadlo Petra Bezruče v Ostravě [vostravje] nastudovalo nejklassičtější dílo českého dramatu, Maryšu Aloise a Viléma Mrštíkových. Tragický příběh nešťastné dívky donucené podlehnout společenskému a rodinnému nátlaku. Režisérka Jarka Ryšánek Schmiedtová kvůli [gvuli] hře přestavila divadelní sál. Divadelní hra se tak odehrála na provizorním pódiu přímo mezi diváky.

V druhé větě chybí sloveso, v zásadě se tedy jednalo o druhý přístavek k větě první, tedy: *Divadlo Petra Bezruče v Ostravě nastudovalo nejklassičtější dílo českého dramatu, Maryšu Aloise a Viléma Mrštíkových, tragický příběh nešťastné dívky donucené podlehnout společenskému a rodinnému nátlak.* Moderátor však první větu zvukově ukončil za jménem *Mrštíkových*, a to poklesem hlasu, zpomalením tempa i snížením hlasitosti, následovala pauza, již využil k nádechu. Pro diváky (kteří neviděli psanou předlohu) byl tedy druhý z přístavků prezentován jako nová věta, jejíž rozvíjení v průběhu času sledovali, přičemž moderátor vyslovil poslední slovo *nátlaku* tak, že právě rozvíjenou výpověď zvukově jasně neukončil. Také po tomto slově následovala sice pauza, během níž se nadechl, ale bohužel v průběhu tohoto slova zvukově jasně neukončil dosavadní výpověď, a protože v ní dosud nezaznělo sloveso, dalo se předpokládat, že po nádechu bude výpověď pokračovat. Následující slovo *režisérka* tak lze vnímat jako podmět rozvíjené věty (*Tragický příběh (...) režisérka...*). Teprve až z významu následujících slov (*kvůli hře přestavila divadelní sál*) bylo zřejmé, že moderátor už rozvíje další, novou výpověď.

Podívejme se nyní ještě na jeden text, který vinou chybné výstavby působil problémy s porozuměním, protože nebylo zřejmé, jak bude pokračovat, kam bude směřovat:

Bouřlivá a nejistá je stále podle odborářů situace ve Fakultní nemocnici v Ostravě po pátečním odvolání ředitele Svatopluka Němečka. Dočasné pověření nového vedení nemocnice vnímá jako problém PAUZA rektor ostravské univerzity, který se obává budoucí spolupráce s lékařskou fakultou.

Ve druhé větě je příznakový slovosled, v němž podmět následuje až po přísudku. Před přísudkem přitom stálo podstatné jméno *nemocnice*, a to ve tvaru, které může být tvarem nejen druhého, ale i prvního pádu. V mysli posluchačů tak mohla být utvořena skladební dvojice *nemocnice* (podmět) *vnímá* (přísudek). Ta se ukázala být falešnou až v okamžiku, kdy moderátor po pauze vyslovil slovo *rektor*. Toto slovo se přitom v proudu slov vynořilo zcela

nečekaně, protože dosud byla řeč pouze o nemocnici a jejím řediteli, nikoli o žádné univerzitě.

Uveďme si ještě jeden příklad nedostatečné kontextualizace, a to první větu textu uvozujícího reportáž o zájmu o voličské průkazy:

Také před druhým kolem prezidentských voleb je v Moravskoslezském kraji značný zájem o voličské průkazy.

Protože se jednalo o úplně první větu k danému tématu, nebylo v tu chvíli vůbec jasné, k čemu se vztahuje první slovo věty *také*. Diváci byli donuceni tuto větu sami interpretovat. Nejpravděpodobnější interpretací se zdálo být to, že rovněž v prvním kole prezidentských voleb byl značný zájem o voličské průkazy. Z následující věty, již zde neuvádíme, se však diváci nejprve dozvěděli o volbách parlamentních a následně o předchozích prezidentských volbách; o zájmu o voličské průkazy v prvním kole prezidentských voleb se nedozvěděli nic. Dále zjistili, že zájem o voličské průkazy v druhém kole prezidentských voleb byl ve skutečnosti vyšší než zájem o ně ve jmenovaných volbách předchozích. Není tedy jen přibližně stejný, jak by se bylo lze ze slova *také* domnívat. Jestliže diváci nemohli tušit, k čemu se úvodní slovo *také* vztahuje, v okamžiku, kdy ho uslyšeli, ani poté, co si poslechli daný text až do konce, se to nedozvěděli.

Shrneme-li naše hodnocení, můžeme konstatovat, že moderátoři všech redakcí odvádějí velmi dobrou a profesionální práci. Tvůrci Událostí v regionech by však měli být pečlivější při práci s texty. Měli by zejména dbát na jejich koherenci a mít při tom neustále na paměti, že diváci sledují jejich texty v průběhu času, takže nevědí, jak se právě poslouchaný text bude rozvíjet a kam (do)spěje.